

1. Stari vijek i njegova kultura

1.1. Vjera i kultura na Starom istoku

1. Topografija Starog istoka

A) Kinu – 2. B) Mezopotamije – 7. C) Judeje – 4. D) Fenicije – 3. E) Indije – 6.

2. Starovjekovne osobnosti(I.)

A) Hamurabi – Darije I.; B) Darije I. – David; C) Keops – Hamurabi; D) Darije I. – Kserkso

3. Starovjekovne osobnosti (II.)

A) Hamurabi B) Salamon C) Darije I. D) Keops

4. Pojmovi u svezi sa Starim istokom

a) monoteizam b) politeizam c) despotizam

5. Ključne riječi povijesti Starog istoka

Egipat: natapna zemljoradnja, faraon, mumija

Perzija: Kserkso, Darije, vjerski dualizam

židovski narod: David, Izrael, Babilon

izostaje: brahmanizam

6. Vjere i civilizacije

Ulomak	Značajka vjere	Civilizacija	Ime boga	Jedno zemljopisno ime
A	politeistički	Mezopotamija	Anunakik	npr. Tigris, Eufrat
B	monoteistički	židovska	Bog	npr. Palestina
C	politeistički	egipatska	Oziris	npr. Nil

7. Egipatska vjera

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik prikazuje starovjekovno egipatsko vjerovanje u zagrobni život.	1
K O M P E T E N C I J E 1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa. 4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih i manje bitnih gledišta.	<p>Na temelju slika ispitanik ustvrđuje da o vjerovanju u zagrobni život Egipćana otkrivaju njihovi običaji pokapanja. Zagrobni život moguć je samo s očuvanjem tijela, zato su pokojnika balzamirali (mumija).</p> <p>Zagrobni život Egipćani su zamišljali po uzoru na ovozemaljski život. To dokazuje što u grob stavljeni mali kipovi prikazuju poslendanske prizore, vladaru zagrobnog svijeta Ozirisu pokojnikova duša prinosi žrtvu. Ta duša – ukazujući na prometnu ulogu rijeke Nil – brodom stiže u podzemlje. Čin gospodara podzemlja Ozirisa označava faraonska kruna.</p> <p>Na temelju tog izvora ispitanik može zaključiti da prema egipatskom vjerovanju pokojnik u zagrobnom životu treba da podnese račun o svojim ovozemaljskim djelima, i ako su prevagnula dobra djela, nagrađen će biti vječnim mirom.</p> <p>Iz izvora navodi one dijelove koji informiraju o svakodnevnom životu Egipćana: npr. vladar sudi svojim podanicima, među zanimanjima javlja se uzgoj životinja, nazivi pojedinih stvari (materijala), predmeta upućuju na pojedine obrte i trgovinu, a sunčeva barka na vrhu stele (nadgrobnoga kamena) ukazuje na brodarenje.</p>	10

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	S gledišta zadatka manje je važan opis detalja kulta mrtvaca, i prikaz podataka o bogovima. Ispitanik pravilno nazove i upotrebljava elemente starovjekovne egipatske vjere: Oziris je vladar podzemlja, pokojnikova duša, zagrobni život, mumija itd.	
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

8. Razvoj pisma

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik prikazuje na Starom istoku upotrebljavana pisma, okolnosti njihova nastanka i njihove funkcije.	1
<p>1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa.</p> <p>1.3. Tumačenje slikovnih izvora prema danim gledištima.</p> <p>1.4. Uporaba povijesnih zemljovida radi stjecanja informacija.</p> <p>3.7. Poznavanje naziva i redoslijeda velikih povijesnih razdoblja, te njihovih najvažnijih značajki.</p> <p>K O M P E T E N C I J E</p> <p>2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.</p>	<p>Na osnovi pisanog izvora ispitanik zaključuje o raznim funkcijama pisma: kulturni tekstovi (npr. prema tom izvoru žele da radnici isklešu neki natpis) koji su često i ukrašavali površinu kamo su bili stavljani (klesani, odnosno naslikani natpis – možete spomenuti i po slikovnom i po pisanom izvoru), pravna pismena, ugovori (dokazivanje vlasništva: „prepisujem na tebe“), administracija (ulomak je jedan podnesak).</p> <p>I po slikama može zaključiti o funkcijama pisma, i može nazvati upotrijebljene materijale (ovisili su o danim okolnostima): papirus u Egiptu, glina u Mezopotamiji). Pojedini tipovi pisama mogu se razlikovati: hijeroglifi su pismeni znakovi koji označuju nekoliko suglasnika, riječi ili druge oznake, klinovo pismo se sastoji od znakova za slogove i pojmove, Feničani su upotrebljavali glasovno pismo. Pomoću odgovarajućeg zemljovida povijesnog atlasa mogu se navesti civilizacije u kojima su nastale različite vrste pisama. (Egipat, sumerski gradovi-države, fenički trgovački gradovi.) Iz povijesnog atlasa može se iščitati i to da je iz ninivanske knjižnice sačuvano 22 tisuće glinenih ploča s klinovim pismom.</p> <p>Ispitanik prikazuje povijesnu pozadinu nastanka pisma: nastanak i širenje pisma u društvima uz rijeku motivirao je popis uroda, ovjekovječenje tekstova upotrebljavanih pri kulturnim obredima, u Feniciji bilježenje trgovačkih poslova.</p> <p>U društvima nastalim uz rijeku, poznavanje pisma bio je zadatak i povlastica pisara, posebnoga društvenog sloja.</p> <p>Od danih ključnih riječi ispitanik izabere one koje najviše odgovaraju za prikaz nastanka pisma (glinena ploča, papirus, svećenstvo, popis, glasovno pismo, pisar, klinovo pismo, nadgrobni natpis, knjižnica), i pravilno nazove tipove pisma (hijeroglifi, klinovo pismo, glasovno pismo).</p>	10
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

9. Jedna slika iz starovjekovnog Egipta

a) C; b) A; c) B

10. Dva teksta iz udžbenika o starovjekovnom Egiptua) *Tekst iz udžbenika izdanog 1966.:* A, B, D / *Tekst iz udžbenika izdanog 1998.:* C, E, Fb) *Treba podcrtati:* ogorčenje potlačenog naroda; potlačene narodne mase; klasna borba; ugnjetavanje

c) U socijalizmu napisani udžbenici trebali su služiti teoriji marksističke klasne borbe, a udžbenici poslije promjene poretka pisani su bez tih propisa (1 bod). I rezultati historiografije sliku starovjekovne egipatske države učinili su nijansiranom (1 bod).

d) Stari Egipat i prvo prijelazno razdoblje koje je iza toga slijedilo

11. Promjena židovske vjere

1. – D; 2. – A; 3. – B; 4. – C; 5. – E; 6. – F

12. Egipatski faraoni

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik se usredotočuje na faraonovu ulogu koju je imao u gospodarskom životu.	1
K O M P E T E N C I J E	1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka	Ispitanik iz teksta navede dijelove koji se odnose na faraonovu vlast, na njegovu gospodarsku ulogu: npr. faraon izabere nadziratelje u zemlji, po njegovoj naredbi žito uskladište. Vladareve su palače središta gospodarskog života, faraon je jamac dobrobiti egipatskog naroda. Na osnovi svoga znanja može upućivati i na to da je faraon bio na čelu riznice, da je raspolagao zalihom plemenite kovine zemlje, te dovezenog uroda što se dijelio u vrijeme gladi. Zaključivši temu, ispitanik može ustvrditi da taj izvor upućuje na centralizirano, ponovno dijeljeno gospodarenje natapnih kultura.	5
	1.3. Tumačenje slikovnih izvora prema danim gledištima.		
	3.7. Poznavanje naziva i redoslijeda velikih povijesnih razdoblja, te njihovih najvažnijih značajki.		
	2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik se pravilno koristi pojmovima ove teme (npr. faraon, gospodarstvo oko palače, bezgranična vlast, natapna zemljoradnja).	
Uređenost, jezična pravilnost		Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

13. Monoteistička vjera židovskog naroda

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik prema danome gledištu karakterizira starovjekovnu židovsku vjeru. U zadatku navodi sva tri gledišta.	3
	1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka	Iz tih ulomaka ispitanik utvrđuje glavne postaje nastanka židovske vjere (Jahve od južnjačkoga borilačkoga boga, od boga oluje i munje (B) postaje bogom židovskog naroda (D), zatim stvoriteljem svega svijeta, održavateljem svekolikog života (A). Ističe značajke monoteizma.	
	3.7. Razna povijesna razdoblja neka bude sposoban karakterizirati s više gledišta.	Izvori upućuju da bog od vjernika ne zahtijeva samo vjerska djela nego s njima uspostavlja osobnu vezu (D), i pred svoj narod postavlja moralne zahtjeve (C). Ta osobna veza, savez između izraelskog naroda i Boga, važna je sastavnica židovske vjere.	

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
K O M P E T E N C I J E	4.1. Pomoću izvora neka bude sposoban s više gledišta prikazati ulogu povijesnih ličnosti u oblikovanju događaja	Tijekom svoje povijesti židovski narod treba da posvjeđoči boga pred drugim narodima. Ispitanik može navesti i to da židovska vjera nije imala svojeg utemeljitelja: utemeljitelj je sam Bog koji je posredstvom pojedinih patrijarha (Abraham, Izaija, Jakob), zatim pak preko Mojsije ljudima objavio svoje zakone, a poslije su Mojsijevo poslanje nastavili kraljevi i proroci, obnovili objavu (F).	9
	2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik se pravilno koristi pojmovima ove teme (npr. monoteizam, svećenik, prorok, kralj, crkva, Stari zavjet).	
Uređenost, jezična pravilnost		Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

1.2. Nastanak demokracije u Ateni

14. Osnovni pojmovi grčke demokracije

Podcrtati: demokratskija, tiranije, glasovanju crepićima, stratege, arkonstva, maratonskoj

15. Poprišta grčke povijesti

U redoslijedu pojedinih opisa u tablici: D – Atena / F – Mileto / E – Salamida / A – Termopil

16. Ustanove atenske demokracije (I.)

Tvrdnje	Tekst	Slika	Oboje	Ni-jedno
Demos je u Ateni imao veću vlast nego aristokrati.	X			
Na čelu atenskog naroda bili su službenici koje su određivali ždrijebom ili su ih birali.		X		
Bogatstvo i moć države temeljile su se na demosovu radu.	X			
Svaki punopravni građanin ima prava sudjelovati u javnim poslovima.			X	
Isplata dnevnica i najsiromašnijima je omogućila sudjelovanje u javnim poslovima.				X

17. Atena u Periklovo doba

- demos (mase)
- aristokraciju
- s gledišta aristokracije
- označuje demokraciju
- Jer je to politički letak čiji je cilj kritika i isticanje negativnosti.
- npr. ponašanje Atene prema svojim saveznicima; na narodnoj skupštini dolazi do izražaja demagogija

18. Ustanove atenske demokracije (II.)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik prikazuje i vrednuje djelovanje (funkcioniranje) institucionalnog sustava atenske demokracije.	1
K O M P E T E N C I J E	1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa. 1.9. Opažanje detalja pri obradi i raščlambi (analizi) pojedinih izvora.	10
	Vladavinu običnih ljudi dokazuje da arkone – koji su prije bili vodeći dužnosnici u državi – birali su ždrijebanjem, a areospag, arkonsko povjerenstvo, tada je već bilo nadležno samo u obiteljskopравnim poslovima. Ispitanik utvrđuje da je slika sastavljena za olakšanje današnje nastave, a tekst je opis jednog suvremenika koji simpatizira s atenskom demokracijom. Prema slici u suvremenikovu tekstu „svi” označuje samo punopravne građane (muškarce, rođene Atenjane koji su navršili 18 godina) – to dokazuje da u ondašnjemu javnom mišljenju nema ni primisli da sastavnicom demokracije smatraju ravnopravnost onih koji nemaju građanska prava (npr. žene).	
	2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

Treba zaokružiti: c, g.

19. Atena i Sparta

Atena	
a	predsjedaju
b	ždrijebanje
c	ždrijebanje
d	izbor
e	provodi odluke
f	ždrijebanje

Sparta	
g	veto
h	izbor klicanjem
i	izbor
j	vodi kao vrhovnik vojske
k	nadzire

20. Drakonovi zakoni

a) 2. (član suda nadležnog za ubojstva)

b) Kazne su u načelu stroge (1 bod), ali je postupak obazriv, i kod nehomičnog ubojstva počinitelju omogućuje bijeg ili nagodbu (pozivajući se na to, zapravo svatko je ispred kazne mogao pobjeći u inozemstvo) (1bod), zato taj zakon nije smatran strožim, kao što je obično bila praksa u starom vijeku.

c) cilj je (osiguravanjem zakonitog postupka kod ubojstva) sprečavanje krvne osvete.

21. Pojmovi poliskoga svijeta

polis: najviša političko-upravna jedinica u antičkoj Grčkoj – grad-država.

arkon: vodeći dostojanstvenik u grad-državi za vrijeme aristokratske republike.

tiranin: grčka riječ, značenje: vladar koji vlada samovoljno, tiranija: nasilnički, diktatorski oblik države u staroj Grčkoj u 7. – 6. stoljeću pr. Kr.

eklezija: narodna skupština u staroj Grčkoj.

22. Solonove i Klistenove reforme

Solon	B i E	Podjela službi prema imovnih slojeva.
	D i H	U spornim javnim poslovima svatko mora zauzeti stav.
Klisten	G i A	Ostracizmom odlučuju o progonstvu.
	C i F	Podjela Atene prema područjima.

23. Nastanak demokracije u Ateni (I.)

Izvor A: a) Klisten b) uvodi se ostracizam c) sprečavanje nastanka tiranije

Izvor B: a) Solon b) podjela atenskih građana prema imovinskom stanju c) I najsiromašniji imaju politička prava. Imućniji obrtnici mogli su ispoljiti svoj utjecaj.

Izvor C: a) Temistoklo b) gradnja ratnog brodovlja, organiziranje obrane Atene c) pobjeda nad Perzijancima kod Salamide, tako je Atena postala vodećom silom u grčkome svijetu / gradnja i opskrba brodova jačala je demos itd.

Izvor D: a) Periklo b) dnevnicama sudionicima radova na sudu c) i siromašnijim građanima omogućuje sudjelovanje u javnim poslovima, slama areospagovu vlast

24. Pizistratova tiranija

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik prikazuje Pizistratov put na vlast.	1
K O M P E T E N C I J E	1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka	Na osnovi ulomaka ispitanik prikazuje Pizistratov dolazak na vlast. Može navesti da mu je upravo narodna skupština omogućila osnivanje tjelesne straže, na koju je temeljio svoju samovladu. Može spomenuti da je Solon upozorio Atenjane na opasnost tiranije.	5
	1.11. Argumentima potkrijepljeno mišljenje o događajima i osobama koji se mogu proturječno vrednovati.	Može ustvrditi da je Pizistrat nastojao postati popularan. Iz načina pisanja ovih izvora, iz dugogodišnje vladavine i na osnovi svoga znanja može zaključiti da je Pizistrat uživao opće poštovanje, čemu je pridonijelo i to da su trgovinske veze i izgradnje (koje je on podupirao) pospešile bogaćenje Atene. Jedan izvor upućuje na povezanost gospodarskog razvoja, poreza i cvatuće države.	
	4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih i manje bitnih gledišta.	Ispitanik na osnovi svoga znanja i daljnjim razlozima može tumačiti nastanak tiranije: npr. demosova gospodarska težina je porasla, ali je bio nezadovoljan svojim političkim utjecajem, aristokracija je gospodarski oslabjela, ali se i nadalje držala svojih političkih pozicija. To napeto stanje je omogućilo da se kršenjem zakona uvede samovlada.	

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Odgovor treba da se usredotoči ponajprije na Pizistratov dolazak na vlast i ustrojavanje vlasti; ne treba opisati Pizistratovu djelatnost, njegove uredbe. Ispitanik pravilno upotrebljava pojmove koji se odnose na opis vladalačkog poretka tiranije, političkoga javnog života u Ateni.	
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

25. Nastanak demokracije u Ateni (II.)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik pokazuje kako su naredbe pojedinih atenskih političara povećale demosovu gospodarsku snagu i političku ulogu.	3
KOMPETENCIJE 1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka 3.7. Poznavanje naziva i redoslijeda velikih povijesnih razdoblja, te njihovih najvažnijih značajki. 2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Informacije koje nam nude ovi izvori ispitanik svrstava prema određenim gledištima. Davanjem zajma zemljoradnicima, Pizistrat je povećao demosovu gospodarsku snagu, ali se mogu spomenuti i njegove izgradnje, te trgovačke veze koje je uspostavio s drugim polisima. Demosovu političku ulogu povećao je Solon koji je službe podijelio na osnovi procjene imovine, i još većma Klisten koji je stanovništvo grada podijelio prema područjima, i tako je slomio vlast rodovske aristokracije. U vijeće pet stotina moglo je dospjeti ždrijebanjem, tako je svaki građanin imao jednaku šansu za sudjelovanje u javnim poslovima. Temistoklov program gradnje brodova (izvor samo ukazuje na flotu) dao je posla obrtnicima. Ispitanik spoznaje da na osnovi naredaba koje se spominju u tim ulomcima, razvoj atenske države može se podijeliti na etape: republika (timokracija) koja se temelji na imovinskim klasama → demokracija. Ispitanik se pravilno koristi pojmovima koji su potrebni za opis nastanka atenske demokracije (npr. tiranija – tiranin, procjena imovine, vijeće pet stotina, narodna skupština, ostracizam).	9
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

26. Spartanska državna organizacija

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik prikazuje djelovanje (funkcioniranje) spartanske države.	3
KOMPETENCIJE	1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa.	Ispitanik iz teksta navede ustanove spartanske države, i objasni njihovu funkciju (narodna skupština = skupština vojske, vijeće staraca [geruzija], nasljedna kraljevina). Na osnovi ovih izvora i slike prikaže tijek zakonodavstva. Može navesti da ni izvori ni slika ne spominju efere (nadziratelje) jer ta važna dužnost u zakonodavstvu nije imala ulogu (provedba, provjera).	9
	1.11. Argumentima potkrijepljeno mišljenje o događajima i osobama koji se mogu proturječno vrednovati.	Izvor dobro pokazuje da je uloga spartanske narodne skupštine bila ograničena. U bitnim pitanjima u načelu odlučivala je narodna skupština, ali su to pravo ograničavali vijeće staraca i dvojica kraljeva: samo su oni mogli predlagati zakone i nisu se trebali obazirati na odluku narodne skupštine.	
	2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik se pravilno koristi pojmovima koji su potrebni za opis ove teme (npr. dvojna kraljevina, vijeće staraca, narodna skupština, zakon, oligarhijska ili aristokratska država.)	
Uređenost, jezična pravilnost		Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

1.3. Vrhunac i kriza rimske republike, nastanak samovlade

27. Kriza rimskog seljaštva

a) o seljaštvu

b) *Rat*: 3., 5.

Gospodarsko natjecanje: 1., 2., 4.

c) *Ime*: npr. Scipio

Bitka: npr. Zama

Objašnjenje: Na Daleki istok rimski seljaci odlazili su ratovati u nadi da će ondje doći do ratnoga plijena i da će se obogatiti, ali su i plijen i osvojene zemlje prigrabili vođe, dostojanstvenici. Seljaci su osiromašeni.

d) Najzapadnija provincija: Hispanija, najjužnija: Afrika (na Kartaginu mjestu)

28. Zaoštavanje agrarnog pitanja

a) *Naziv*: senat

Uloga: upravljao je provincijama, imao je odlučujući utjecaj u tome tko su mogli zakupiti zajedničku zemlju na osvojenim područjima.

b) *Naziv*: viteški red

Uloga: posredstvom reforme domogao se političkog utjecaja (njima je pripalo pravo presuđivanja), a budući da su državni prihodi potjecali od njihovih poreznih zakupa, zbog povećanog utjecaja smanjene su uplate u riznicu, koja se ispraznila.

c) *Naziv*: optimati

Uloga: kao vojni i državni rukovoditelji najviše su oni dobili od zajedničkih zemalja.

d) *Naziv*: plebejci

Uloga: njihov najširi sloj, seljaci, osiromašeni su u ratovima. Glavni im je zahtjev bio da i oni mogu zakupiti od zajedničkih zemalja.

e) *Naziv*: proleterii

Uloga: na osnovi reformi braće Grakh došli su do zemljosjeda, zato su se sukobili s dotadašnjim vlasnicima zemlje.

29. Rimski ratovi

Slovo mjesta	Ime mjesta	Slovo opisa događaja	Redni broj opisa posljedice
a	Kana (Cannae)	B	2.
b	Zama	E	4.
c	Pharsalos	C	5.
d	Actium	D	1.
e	Capua	A	3.

30. Sula

a) konzul, diktator, narodni tribun, pretor, kvestor

b) odbija

c) *Dijelovi teksta:* 1. „Kako bi prividnost starodrevnog ustava ostala ...” 2. „Zakone je poništavao, i donosio je nove zakone.” 3. „... svatko tko si je nastojao steći ugled i uvažavao svoje podrijetlo, otada se nije primao činovničke dužnosti.”

31. Julije Cezar

Upišite po redoslijedu: Spartak / Pompej / konzul / prvi trijumvirat / konzul / provincija / dugovječan / Rim / pr. Kr. 48

32. Reforme braće Grakh

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik ponajprije ispituje realitet reformi braće Grakh.	1
KOMPETENCIJE 1.1. Skupljanje informacija, sastavljanje zaključaka iz povijesnih izvora (objektivni, pisani itd.) 1.11. Argumentima potkrijepljeno mišljenje o događajima i osobama koji se mogu proturječno vrednovati. 3.6. Smještaj konkretnih povijesnih događaja u prostoru i vremenu.	Iz izvora sakupi one elemente koji dokazuju da je jedno rješenje krize agrarna reforma (npr. bili su osuđeni na nerad budući da je zemlja već bila u vlasništvu bogataša, posjede siromašnih su kupili djelomično nagovaranjem, a djelomično su ih silom oduzeli), te one čimbenike koji su sprečavali ponovnu raspodjelu zemlje koju su zauzeli (posjednici već dulje vrijeme posjeduju zemlju, uredili su je, izgradili štošta itd.). Ispitanik prosuđuje o čimbenicima koji su pridonijeli ili kočili uspjeh reformi te pomoću svojih svjetonazora donosi dokaze na bilo koji (možda oba). Treba istaknuti da naspram onih velikih posjeda koji zapošljavaju robove i rade ekonomski, sitni posjedi nastali od podjele posjeda ponovno bi zaostali. Prepoznaje da je u izvoru prikazano stanje nastalo poslije osvajanja bazena Sredozemnog mora (punskih ratova), sredinom II. stoljeća pr. Kr. Može ukazati na to da se kriza naposljetku nije riješila s agrarnom reformom, nego na kraju krajeva s nastankom samovlade.	10
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno upotrebljava pojmove potrebne za prikaz razdoblja (npr. veleposjed s robovima, proleter, agrarna reforma, Licinijev agrarni zakon, demagogija).	
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

33. Posljedice osvajačkih ratova

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik na temelju ilustracije i teksta govori o krizi republike.	4
K O M P E T E N C I J E	<p>1.1. Skupljanje informacija, sastavljanje zaključaka iz povijesnih izvora (objektivni, pisani itd.)</p> <p>1.3. Usporedba informacija iz različitih tipova izvora.</p> <p>1.5. Skupljanje informacija i zaključaka iz običnih statističkih tablica, dijagrama, kronologija.</p> <p>3.6. Smještaj konkretnih povijesnih događaja u prostoru i vremenu.</p> <p>3.7. Poznavanje naziva i redoslijeda velikih povijesnih razdoblja, te njihovih najvažnijih značajki.</p> <p>4.1. Uređivanje naučenog prema razlozima i posljedicama.</p> <p>2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.</p>	12
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijek misli, jezična pravilnost, pravopis.	5

34. August i Cezar

Nije August	Obrazloženje
C	Jer jedan od glavnih oslonaca Augustove sile bili su tjelohranitelji koji su mu bili podređeni.
E	Jer je August zadržao republičke formalnosti, nije dobio konačne časti.
F	Jer Oktavijan nije oprostio Brutu i Kasiju, nego se obračunao s njima.
G	Jer August nije imao diktatorsku čast.

35. Sustav principata (I.)

odobrava njegov djelokrug: A; upravlja njime: E; prihvaća mu članove: B; neograničena zapovjednička vlast: D; razmatra: C

36. Pojmovi rimske povijesti

a) *provincija*: pripada Rimskom Carstvu, nalazi se izvan Italije. Na čelu joj je bio imenovani namjesnik, stanovnici su joj plaćali porez Rimu. Za vrijeme principata stare provincije i nadalje su ostale pod ovlašću senata, a nove provincije stavili su pod carsku upravu.

b) *principat*: zapravo monarhijski državni poredak u Rimskom Carstvu koji je zadržao republičke ustanove, forme. Sazdao ga je August koji kao „prvi građanin” države (*princeps*) svu vlast je usredotočio u svojim rukama.

c) *diktator*: magistrat u Rimu koji je sazdan 510. pr. Kr. i koji je djelovao isključivo u iznimnoj opasnosti. Osoba koju je izabrao senat imala je neograničenu vlast. Dopušteno mu je najviše pola godine uredovnog vremena. Ako je republika bila u krizi, vlast su mu mogli proširiti i na neograničeno vrijeme.

d) *konzul*: vodeće dostojanstvo rimske republike koje su godišnje obnašale po dvije osobe. Birali su ih od 510. pr. Kr. Zadaća im je sazivanje senata i narodne skupštine, upravljanje njihovim pregovorima, provedba donesenih odluka, presuđivanje, rukovođenje vojske.

37. Augustova vanjska politika

a) *Tumač znakova*: tamnije zeleno: prostiranje Rimskog Carstva u vrijeme Augustova dolaska na vlast; bljeđe zeleno: Augustova osvajanja; bojni znak: Actium (31. pr. Kr.) – Oktavijan pobjeđuje Antonija.

b) August je pred očima imao sigurnost Rimskog Carstva i uspostavu mira. (1 bod) U ratu je nastojao riješiti postojeće probleme, želio je da se granična linija oslanja na prirodne granice (Rajna, Dunav). (1 bod)

38. Sustav principata (II.)

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik karakterizira sustav principata.	3
K O M P E T E N C I J E	1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa.	Ispitanik uspoređuje strukturnu sliku i autobiografiju. Tekst upućuje na poštovanje republičkih tradicija, a istodobno i na temelju teksta i slike se može ustanoviti da je republičke ustanove August stavio u službu svoje samovlade – npr. gomilao je dostojanstva koja su osiguravala vlast (konzul, imperator, propretor, tribun). Premda diktatorski čin nije primio, važne republičke činove nije obnašao samo godinu dana, nego dulje. U tekstu spominjanu tvrdnju „za vrijeme velike neimaštine nisam odbio brigu o opskrbljivanju naroda” omogućilo mu je njegovo raspolaganje Egiptom i riznicom, što ispitanik može pročitati sa slike.	9
	1.7. Skicirani prikaz društvenih odnosa, upravnih struktura.		
	3.7. Poznavanje naziva i redoslijeda velikih povijesnih razdoblja, te njihovih najvažnijih značajki.		
	4.13. Prepoznavanje uloge osoba, stranaka, skupina u oblikovanju pojedinog povijesnog događaja.	Slika naglašava i to da su temelj Augustove vlasti tjelesna straža, vojska, odnosno nadzor Egipta (i drugih carskih provincija). Izvor svjedoči i o tome da je principat okončao razdoblje građanskih ratova i višedesetljetnu krizu republike. Ispitanikov zaključak može biti da je August uz prividno očuvanje republike izgradio diktaturu. Upravni sustav što ga je formirao August opstao je do 3. stoljeća p. Kr.	
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno upotrebljava pojmove tog razdoblja (npr. princeps, principat, prirodne granice, Pax Romana).		
Uređenost, jezična pravilnost		Jasan tijek misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

39. Augustova promidžba (propaganda)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik prikazuje i vrednuje sredstva Augustove propagande.	3
K O M P E T E N C I J E 1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka 1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa. 1.3. Tumačenje slikovnih izvora prema danim gledištima. 1.11. Argumentima potkrijepljeno mišljenje o događajima i osobama koji se mogu proturječno vrednovati. 2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik izvore razmatra kao promidžbena sredstva, navodi kako su pojedina sredstva služila promidžbi: svojom simbolikom monete su razumljive svakom, bez obzira na jezičnu pripadnost, dospjele su u sve dijelove Carstva. Na natpisu u Ankari (što se moglo čitati u više važnijih gradova Carstva) August je pri kraju života sazeo svoju vladavinu, opravdao svoja djela. Taj je kip umjetnošću i slikovnom simbolikom potvrdio Augustovo božje podrijetlo. Ovidijeva pjesma navodi božji kult Marsa Ultora (osvetničkog Marsa) – August je od toga boga izvodio svoje podrijetlo. (Na osnovi svoga znanja ispitanik može spomenuti da je pjesmu napisao Ovidije koji je zajedno s Vergilijem, Horacijem, Livijem bio član onoga oko Augusta nastaloga duhovnog kruga koji je na Mecenatov poticaj uspostavio čvrstu vezu između politike i književnosti.) Ispitanik može spomenuti da je promidžba bila važnim sredstvom vlasti: služila je opravdanosti, legitimnosti diktature. Jedna važna tema joj je Augustovo podrijetlo. Poza kipa, lik kod njegovih nogu i na štitu upućuje na njegovo božje podrijetlo. Druga važna tema je Augustova uspješna „mirovnna politika“. Imala je dvojak sadržaj: s jedne strane naglašavala je značenje osvajanja (tekst, novci), s druge je pak strane isticala da joj cilj bio osiguravanje mira, što se može dokazati na osnovi zemljovidne skice, ta cilj osvajanja je bio stizanje na prirodne granice, dakle osiguravanje obrane Carstva. Ispitanik se pravilno koristi pojmovima razdoblja principata (npr. republičke ustanove, promidžba, magistrat, prirodne granice, legitimnost).	9
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijek misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

1.4. Vjerski život, umjetnost, znanost u starom vijeku**40. Egipatska, grčka i ranokršćanska vjera**a) *Suprotstavljanje grčke vjere i ranoga kršćanstva:* 1., 3., 5., 6.b) *Suprotstavljanje grčke i egipatske vjere:* 2., 4.**41. Antička rimska arhitektura**

Broj slike	Slovo izvora	Naziv tipa zgrade
1.	D	vodovod
2.	C	kupalište
3.	A	crkva
4.	B	kazalište

42. Rimska gradska arhitektura

a) kupališta, crkava, kipova, reljefa

b) slavlje, priznanje

c) Jedno: znamenitosti, ustrojavanje cirkuskih igara, razdioba žitarica; drugo: gradnje, podizanje javnih zgrada, kipova. Ovo posljednje smatra vrednijim.

43. Produženi život antičke umjetnosti

a) npr. kip Marka Aurelija na konju

b) npr. slavoluk Septima Severa

c) npr. Trajanov stup

d) npr. Partenon

e) npr. Panteonov kip

f) npr. epidaurovo kazalište

44. Olimpijske igre nekada i sada

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik uspoređuje antičke i sadašnje olimpijske igre.	1
KOMPETENCIJE 1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka 1.4. Uporaba povijesnih zemljovida radi stjecanja informacija. 3.6. Razmjешtaj konkretnih povijesnih zbivanja u prostoru i vremenu. 3.7. Razna povijesna razdoblja neka bude sposoban karakterizirati s više gledišta. 4.9. Prikaz događaja koja su prethodila aktualna zbivanja. 2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik zna da su prve olimpijske igre priredili 776. pr. Kr. Na osnovi povijesnog atlasa ustvrđuje da se Olimpija nalazila na Peloponeskom poluotoku, i da je bila jednim od najvažnijih kulturnih mjesta antičke Grčke: ondje je bilo Zeusovo svetište, Zeusov kip. (Zna da su Stari Grci i u drugim gradovima održavali slična natjecanja.) Godine 1896. obnovljene olimpijske igre priređene su u duhu oživljavanja starovjekovne tradicije. Ispitanik uspoređuje starovjekovne i novovjekovne igre. Iz teksta navedenog povjesničara istakne gledišta usporedbe (amaterizam i profesionalizam, tjelesni i duševni sklad kao cilj, miran suživot pojedinih naroda). I samostalno može ustanoviti neka gledišta (npr. krug sudionika, športske discipline, stalnost, odnosno promjena prioriteta, pravila, nagrade). Važno je isticanje sličnosti (npr. mir i promjene cilja (stari vijek: kulturni cilj – štovanje Zeusa, danas: mirno natjecanje pripadnika pojedinih naroda). Ispitanik pravilno upotrebljava pojmove koji su potrebni za prikaz ove teme (npr. svetište, stadion, sveti lug, imenovanje športskih disciplina).	10
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

45. Upoznavanje jednog antičkog rimskog grada

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik prikazuje znamenitosti rimske arhitekture i rimskih gradova. S pojedinog (Aquincum) zaključuje o općem.	4
K O M P E T E N C I J E	1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka	12
	1.4. Uporaba povijesnih zemljovida radi stjecanja informacija.	
	3.1. Prepoznavanje povijesnih mjesta na različitim zemljovidima.	
	3.6. Smještaj konkretnih povijesnih događaja u prostoru i vremenu.	
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik na osnovi zemljovida može reći da je Aquincum tipičan provincijski gradić na granici (Panonska provincija, Dunav). Može govoriti i o nastanku grada (August – osvajanje, Caracalla – davanje gradskih prava).	
	S gradskog zemljovida pročita smještaj javnih zgrada, imenuje njihovu funkciju: forum je središte trgovina (dućana) i javnog života, kupališta su mjesta za čišćenje, šport, zabavu, amfiteatar je služio za razonodu puka, svetišta su mjesta za vjerski život i nalaze se u blizini središta grada. Može promatrati sustav putova i vodovoda.	
	Uspoređujući zemljovid i tekstualne izvore, može zaključiti da je izgradnju rimskih gradova osiguralo više čimbenika: carska politika, vojni su interesi zahtijevali gušće sustave putova, dobro približavajuće gradove, gradska infrastruktura (vodovod, kameni putovi) povećala je privlačnu snagu gradova, građani su se natjecali u uljepšavanju svoga grada. Održavanje grada, širenje infrastrukture je nadziralo gradsko vijeće.	
	Ispitanik pravilno upotrebljava pojmove koji služe za izlaganje teme (npr. carstvo, provincija, vodovod, infrastruktura, amfiteatar).	
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	5

46. Dva antička povjesničara (I.)

Tukidid: A – B – E – F – G

Livije: C – D – H – I

47. Dva antička povjesničara (II.)

a) 1. – T; 2. – T; 3. – T; 4. – T; 5. – L; 6. – nijedan

b)

Historiograf	Cilj historiografije	Zahtjevi koji se postavljaju pred historiografa
Tukidid	„otkrivanje istine”	„Neka se može provjeriti istina” Otkrio je istinu prema najjasnijim dokazima i odgovarajućom utemeljenošću.
Livije	„pouke raznih događaja možemo promatrati kao na nekome dalekovidnom spomeniku, pa možemo odabrati što nam je činiti radi sebe ili za našu državu” ili: (Volio bih da svaki moj čitatelj okrene pozornost na) „kakav je bio život, kakvo je bilo ćudoređe (moral), te u ratu i miru kakvi muškarci s kakvim vrlinama su postigli veličajnom svoju vlast.”	„Ne namjeravam ni potvrditi ni opovrgnuti one više pjesničkim pripovijestima uljepšane nego pouzdanim povijesnim činjenicama potvrđene događaje koje tradicija spominje iz vremena prije osnivanja Grada ili prije nastanka plana o njegovu utemeljenju.”

48. Antički grčki znanstvenici

Znanstvenik	Tema	Tekst iz udžbenika	Ulomak
Herodot	4.	F	IV.
Tukidid	1.	B	V.
Sokrat	3.	D	II.
Platon	2.	C	VI.
Aristotel	5.	A	III.

49. Aristotel

a) S povezanošću (odnosom) teorije i prakse

b) Suvremena je grčka znanost bila teorijska (špekulativna) znanost (1 bod); između teorije i upotrebe nije bilo veze (1 bod)

c) metafizikom (filozofija), logikom, politikom, fizikom, etikom

50. Dva antička povjesničara (III.)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik uspoređuje Tukididove i Livijeve povijesne nazore.	1
K O M P E T E N C I J E	1.1. Skupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), donošenje zaključaka	Ispitanik utvrdi da je Tukidid, grčki povjesničar, živio u 5. stoljeću pr. Kr., te Tit Livije, rimski povjesničar, Augustov je vršnjak.
	1.8. Prikazivanje kako se zrcali autorov osobni položaj u promatranom izvoru.	Sakupi iz oba izvora one upute koje se odnose na nazore povjesničara o svojim djelima (npr. Tukidid – otkrivanje istine, otkrivanje činjenica na osnovi najjasnijih dokaza i odgovarajućom utemeljenošću; Livije – „ova stvar zahtijeva neizmjeran posao”, ne namjerava ni potvrditi ni opovrgnuti pripovijetke koje je čuo). Utvrdi sličnosti stavova oba povjesničara (npr. štovanje činjenica) i razlike (npr. različito rukovode svoje izvore, različito ocjenjuju upotrebu mitolojskih, umjetničkih predača).
	3.6. Smještaj konkretnih povijesnih događaja u prostoru i vremenu.	Ispitanik može spomenuti da je Tukidid bio očevidac peloponeskog rata te događaje prikazuje na suvremen način. To mu omogućuje da iz prve ruke nabavlja važne činjenice i podatke, isto tako kao suvremeniku teško mu je bilo pregledati sve povezanosti i ostati pristran. Livije se primio na sažimanje cjelokupne rimske povijesti. Prvobitni cilj mu nije bio vjerno rekonstruiranje povijesne istine, nego prikazivanje moralnih primjera. Mogao je dokučiti važne izvore povijesti grada, ali i sam priznaje da bi upotpunio nedostatke, umetnuo je i mitolojske pripovijetke.
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno upotrebljava pojmove koji služe za prikazivanje teme (npr. povijesni izvor, izvorna kritika, pisanje pripovijedaka, peloponeski rat, građanski ratovi).	5
Uređenost, jezična pravilnost	Jasan tijekom misli, jezična pravilnost, pravopis.	1